

dr hab. Ewa Ogrodzka-Mazur prof. UŚ
 Uniwersytet Śląski
 Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji
 Instytut Nauk o Edukacji

Recenzja

rozprawy habilitacyjnej oraz dorobku naukowego, dydaktycznego i organizacyjnego dr Jolanty Muszyńskiej

w postępowaniu o nadanie stopnia doktora habilitowanego
 na Wydziale Nauk Pedagogicznych
 Uniwersytetu im. Mikołaja Kopernika w Toruniu

Etapy rozwoju naukowego oraz przebieg kariery zawodowej

Dr Jolanta Muszyńska, ur. 4.11.1965 roku w Białymstoku, ukończyła w roku 1993 jednolite studia magisterskie z pedagogiki, na specjalności pedagogika opiekuńczo-wychowawcza w Uniwersytecie Warszawskim, Filii w Białymstoku. Pracę magisterską nt. *Czynniki kryminogenne a proces demoralizacji dziewcząt z Państwowego Młodzieżowego Ośrodka Szkolno-Wychowawczego w Goniądzu*, napisaną pod kierunkiem naukowym dr Grażyny Olszewskiej-Baki, obroniła z ogólnym wynikiem bardzo dobry. Od 1994 związana jest zawodowo z Uniwersytetem Warszawskim, Filią w Białymstoku, następnie Uniwersytetem w Białymstoku, gdzie pracowała początkowo jako asystent w Zakładzie, a później Katedrze Edukacji Międzykulturowej na Wydziale Pedagogiki i Psychologii, a od roku 2004 do chwili obecnej na stanowisku adiunkta w Katedrze Edukacji Międzykulturowej.

W 2003 roku uzyskała stopień naukowy doktora nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki, nadany uchwałą Rady Wydziału Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu w Białymstoku, na podstawie rozprawy nt. *Postrzeganie Innego kulturowo w kontekście regionalnego wymiaru tożsamości*, napisanej pod kierunkiem naukowym prof. zw. dr hab. Jerzego Nikitorowicza. Recenzentami w przewodzie doktorskim byli dr hab. Jadwiga Izdebska oraz prof. zw. dr hab. Tadeusz Pilch. W 2012 roku ukończyła w Wyższej Szkole Ekonomii i Innowacji w Lublinie studia podyplomowe *Menadżer badań naukowych i prac rozwojowych*.

Na dorobek przeddoktorski Habilitantki składają się 3 artykuły oraz 8 rozdziałów opublikowanych w pracach zbiorowych. Do uzyskania stopnia naukowego doktora Kandydatka uczestniczyła czynnie w 8 konferencjach, w tym 3 konferencjach zagranicznych.

Zgodnie z treścią art. 16, pkt. 1 i 2 Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki (ze zmianami z dnia 18. 03. 2011 r.) oce-

nie w postępowaniu o nadanie stopnia naukowego doktora habilitowanego podlegają: *osiągnięcia naukowe lub artystyczne, uzyskane po otrzymaniu stopnia doktora*, które powinny stanowić *znaczny wkład autora w rozwój określonej dyscypliny naukowej lub artystycznej*. Ocenie podlega również *aktywność naukowa lub artystyczna* Kandydata.

Osiągnięcia naukowo-badawcze po uzyskaniu stopnia doktora nauk humanistycznych

Charakterystykę osiągnięć dr J. Muszyńskiej przedstawiam zgodnie z kryteriami dla postępowania habilitacyjnego wskazanymi w Rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 roku (Dz. U. nr 196, poz. 1165).

§ 3. Kryteria oceny w zakresie osiągnięć naukowo-badawczych habilitanta

pkt. 2) w obszarze nauk społecznych – autorstwo lub współautorstwo publikacji naukowych w czasopismach znajdujących się w bazie Journal Citation Reports (JCR) lub na liście European Reference Index for the Humanities (ERIH):

- 1 artykuł zamieszczony w „Ruchu Pedagogicznym” (ERIH)

§ 4.

pkt. 1) autorstwo lub współautorstwo monografii, publikacji naukowych w czasopismach międzynarodowych lub krajowych innych niż znajdujące się w bazach lub na liście, o których mowa w § 3, dla danego obszaru wiedzy:

- autorstwo 1 monografii,
- współautorstwo 1 monografii,
- autorstwo 5 artykułów z listy B wykazu MNiSW (zamieszczonych w czasopismach „Edukacja Międzykulturowa”, „Pedagogika Społeczna”, „Pogranicze. Studia Społeczne”),
- autorstwo 25 rozdziałów w pracach zbiorowych.

pkt.2) autorstwo lub współautorstwo odpowiednio dla danego obszaru: opracowań zbiorowych, katalogów zbiorów, dokumentacji prac badawczych, ekspertyz, utworów i dzieł artystycznych:

- 8 prac zbiorowych pod współredakcją.

pkt. 3) sumaryczny impact factor publikacji naukowych według listy Journal Citation Reports (JCR), zgodnie z rokiem opublikowania:

- brak

pkt. 4) liczbę cytowań publikacji według bazy Web of Science (WoS):

- brak

pkt. 5) indeks Hirscha opublikowanych publikacji według bazy Web of Science (WoS);:

1

pkt. 6) kierowanie międzynarodowymi lub krajowymi projektami badawczymi lub udział w takich projektach:

- udział w 4 projektach (w tym w 2 o charakterze międzynarodowym – projekt badawczy Unii Europejskiej IANUS LLP – Grundtvig IANUS 134057-LLP-1-2007-1-AT-GRUNDTVIG-GMP pt. *European Quality Standards for Later Learning in Intergenerational, Intercultural and IT-based Settings* (członek zespołu); projekt badawczy Unii Europejskiej: Project 2008-1-AT1-GRU06-000441 pt. *Learning Hospitals* (członek zespołu); projekt badawczy finansowany przez KBN NN106210738 pt. *Kompetencje do komunikacji międzykulturowej w aspekcie tradycyjnej wielokulturowości regionu i procesów migracyjnych* (członek zespołu); grant KBN Kultura polska w nowej Europie. projekt badawczy PBZ KBN 085/H01/2002-9 pt. *Kultura polska na wschodnich pograniczach: Transmisja dziedzictwa kulturowego mniejszości narodowych* (członek zespołu).

pkt. 7) międzynarodowe lub krajowe nagrody za działalność odpowiednio naukową albo artystyczną:

- nagrody Rektora Uniwersytetu w Białymstoku za działalność naukową w latach 2009-2013,
- Srebrny Krzyż Zasługi, 2012.

pkt. 8) wygłoszenie referatów na międzynarodowych lub krajowych konferencjach tematycznych:

- 5 referatów wygłoszonych na konferencjach zagranicznych (we Włoszech, Słowacji, Białorusi),
- 6 referatów wygłoszonych na konferencjach międzynarodowych,
- 11 referatów wygłoszonych na konferencjach krajowych.

§ 5. Kryteria oceny w zakresie dorobku dydaktycznego i popularyzatorskiego oraz współpracy międzynarodowej habilitanta we wszystkich obszarach wiedzy:

pkt. 1) uczestnictwo w programach europejskich i innych programach międzynarodowych lub krajowych:

- wykłady w ramach programu Erasmus w Faculty of Social Sciences, Georg Simon OHM University of Applied Sciences Nuremberg (Niemcy) w latach 2004-2007 oraz Hogeschool Windesheim Zwolle (Holandia) w latach 2004-2007.

pkt. 2) udział w międzynarodowych lub krajowych konferencjach naukowych lub udział w komitetach organizacyjnych tych konferencji:

- udział w 11 konferencjach międzynarodowych oraz 11 krajowych,
- udział w komitetach organizacyjnych 5 konferencji.

pkt. 3) otrzymane nagrody i wyróżnienia:

- nagrody Rektora Uniwersytetu w Białymstoku.

pkt. 4) udział w konsorcjach i sieciach badawczych:

- brak udziału

pkt. 5) kierowanie projektami realizowanymi we współpracy z naukowcami z innych ośrodków polskich i zagranicznych, a w przypadku badań stosowanych we współpracy z przedsiębiorcami:

- Centrum Promocji Innowacji i Rozwoju; Realizacja zadania publicznego *Dziedzictwo kulturowe – kultury Europy, kultury regionów* (oferta nr 192) na podstawie umowy nr 109/EK/06.

pkt. 6) udział w komitetach redakcyjnych i radach naukowych czasopism:

- brak udziału

pkt. 7) członkostwo w międzynarodowych lub krajowych organizacjach i towarzystwach naukowych:

- członek Zespołu Pedagogiki Kultury i Edukacji Międzykulturowej pod patronatem Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN,
- członek Zespołu Pedagogiki Społecznej pod patronatem Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN,
- sekretarz i członek zarządu w latach 2008-2011; od 2011 do chwili obecnej członek Komisji Rewizyjnej Stowarzyszenia Wspierania Edukacji Międzykulturowej,
- członek Stowarzyszenia Pracowników i Absolwentów Wydziału Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu w Białymstoku.

pkt. 8) osiągnięcia dydaktyczne i w zakresie popularyzacji nauki lub sztuki:

- wykłady i seminaria dla środowiska lokalnego, m.in. na temat: *Postrzeganie Innego kulturowo w środowisku lokalnym; Wielokulturowość Podlasia* – dla uczestników V Hodyszewskich Dni Gimnazjalistów pod hasłem „Ja i ojczyzna to jedno”,
- opracowanie programu studiów nowych specjalności: Pedagogika Regionalna i Międzykulturowa; udział w radzie programowej tej specjalności od 2013 roku,
- przygotowanie filmu dokumentalnego „Korycińska opowieść” Podlaska Telewizja DTV 2006,
- Świat dawnego Korycina, Recreativo Białystok 2006 (współautorzy A. Konopacki, U. Wróblewska).

pkt. 9) opieka naukowa nad studentami:

- promotor 15 prac licencjackich i około 30 prac magisterskich z zakresu pedagogiki.

pkt. 10) opieka naukowa nad doktorantami w charakterze opiekuna naukowego lub promotora pomocniczego, z podaniem tytułów rozpraw doktorskich:

- promotor pomocniczy – mgr Marta Bem SGGW Warszawa, promotor dr hab. prof. SGGW K. Błęszyńska, temat pracy: *Kompetencje międzykulturowe na przykładzie studentów kształcących się w środowisku miasta Warszawy* – przewód doktorski otwarty 29.09.2013.

pkt. 11) staże w zagranicznych lub krajowych ośrodkach naukowych lub akademickich:

- staże dydaktyczne w Niemczech i Holandii w ramach programu Erasmus,
- staż naukowy – Uniwersytet Śląski, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji (24.02.-7.03.2014).

pkt. 12) wykonanie ekspertyz lub innych opracowań na zamówienie organów władzy publicznej, samorządu terytorialnego, podmiotów realizujących zadania publiczne lub przedsiębiorców:

- Centrum Promocji Innowacji i Rozwoju, realizacja zadania publicznego *Dziedzictwo kulturowe – kultury Europy, kultury regionów* (oferta nr 192) na podstawie umowy nr 109/EK.06 (pomysłodawca projektu i koordynator merytoryczny, nadzór merytoryczny nad pracą ekspertów ds. badań historii i kultury miejsca, prowadzenie badań, przygotowanie publikacji i filmu),
- *Warunki zachowania materialnego dziedzictwa kulturowego w świadomości mieszkańców gmin południowego Podlasia* (badania przeprowadzone zostały w 60 wsiach południowej części województwa podlaskiego w 2008 roku na zlecenie Związku Gmin Wiejskich Podlasia).

pkt. 13) udział w zespołach eksperckich i konkursowych:

- Centrum Promocji Innowacji i Rozwoju, realizacja zadania publicznego *Dziedzictwo kulturowe – kultury Europy, kultury regionów* (oferta nr 192) na podstawie umowy nr 109/EK.06 (nadzór merytoryczny nad pracą ekspertów ds. badań historii i kultury miejsca).

pkt. 14) recenzowanie projektów międzynarodowych lub krajowych oraz publikacji w czasopismach międzynarodowych i krajowych:

- recenzowanie w 2014 roku 3 artykułów w czasopiśmie „Studia Kulturowo-Edukacyjne”.

Ocena rozprawy habilitacyjnej oraz dorobku naukowego, dydaktycznego i organizacyjnego dr J. Muszyńskiej

W przedstawionym do oceny dorobku naukowym Habilitantki dominuje kilka nurtów badawczych, przy czym pełna analiza tego dorobku pozwala stwierdzić, iż mamy do czynienia

nia z systematycznym rozszerzaniem i pogłębianiem podejmowanej problematyki i tym samym naukowo-badawczym dojrzewaniem do roli samodzielnego pracownika nauki.

Za swoje najważniejsze osiągnięcie naukowe dr J. Muszyńska uznaje monografię nt. *Miejsce i wspólnota. Poczucie wspólnotowości mieszkańców północno-wschodniego pogranicza Polski. Studium pedagogiczne*, opublikowaną w 2014 roku w Warszawie przez Wydawnictwo Akademickie „Żak”, s. 354, recenzowaną przez prof. zw. dr hab. Tadeusza Pilcha oraz dr hab. prof. UŚ Alinę Szczurek-Borutę. Jak wskazuje sama Autorka we wstępie do rozprawy (s. 17), głównym celem pracy jest próba spojrzenia na subiektywną przynależność jednostki do wspólnoty lokalnej, jej poczucie wspólnotowości wobec grupy, w której realizuje swój projekt życiowy. Jest to także diagnoza tożsamości lokalnej i społecznej współzależności jednostki, które ujmowane łącznie konstruują poczucie wspólnotowości. To bardzo istotny i ważny cel pracy z punktu widzenia współczesnego, naukowego zainteresowania znaczeniem wspólnoty i wspólnotowości w przestrzeni codziennych relacji zachodzących w życiu jednostek i grup.

Rozprawa ma właściwą strukturę, typową dla opracowań empiryczno-badawczych. Zawiera część teoretyczną – składającą się z 5 rozdziałów charakteryzujących: przestrzeń codziennych relacji (rozdz. I), wzajemne powiązania kategorii miejsca i tożsamości (rozdz. II), teoretyczne koncepcje wspólnot i wspólnotowości (roz. III) oraz pedagogiczną perspektywę badania poczucia wspólnotowości i wspólnoty (roz. IV-V), część metodologiczną (rozdz. VI) i zamykającą pracę – część empiryczną, prezentującą w 7 rozdziałach wyniki badań własnych (rozdz. VII-XIII).

Swoje rozważania naukowe Autorka osadza w socjologii, pedagogice (społecznej i międzykulturowej), psychologii społecznej oraz antropologii społecznej i kulturowej, przy czym z dużym znanstwem i swobodą porusza się w tych dyscyplinach. Typowe dla całego opracowania wychodzenie na tzw. pogranicza naukowe, intelektualne i kulturowe jest niewątpliwym jego atutem i pretenduje Autorkę do grona bardzo dobrych znawców procesów społecznych zachodzących w środowiskach zróżnicowanych kulturowo. Habilitantka w sposób przemyślany i syntetyczny odwołuje się m.in. do ponad dwudziestoletniego dorobku polskiej pedagogiki międzykulturowej, prezentowanego w licznych publikacjach znaczących ośrodków naukowych. Przykładami są prace prezentujące badania polsko-czeskiego pogranicza (zespół prof. T. Lewowickiego)¹, polsko-białorusko-litewskiego (zespół prof.

¹ Szczególnie intensywnie badane i opisywane jest pogranicze polsko-czeskie. Dotychczas ukazało się 65 tomów prac z serii „Edukacja Międzykulturowa” przygotowanych przez Społeczny Zespół Badań Oświaty i Kultury Pogranicza oraz Zakład i Katedrę Pedagogiki Ogólnej Uniwersytetu Śląskiego, Wydziału Etnologii i Nauk

J. Nikitorowicza)², polsko-niemiecko-czesko-słowackiego (zespół prof. Z. Jasińskiego)³. Warto również dodać, że już w 1994 roku w Ciechanowcu z inicjatywy prof. zw. dr hab. Tadeusza Lewowickiego powstała Federacja Zespołów Badań Pogranicza. Również z Jego inicjatywy powstał powołany dziesięć lat później Zespół Pedagogiki Kultury i Edukacji Międzykulturowej Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN. Zespół kierowany przez prof. zw. dr hab. Jerzego Nikitorowicza skupia badaczy edukacji wielo- i międzykulturowej. Grono to spotyka się systematycznie od roku 1994, wymieniając doświadczenia kilka razy w roku na konferencjach naukowych w ośrodkach zajmujących się badaniem kultur pograniczy (m.in. Uniwersytet w Białymstoku, Uniwersytet Śląski, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji w Cieszynie, Uniwersytet Opolski). Dr J. Muszyńska od samego początku bierze bardzo aktywny udział we wszystkich tego typu formach działalności naukowej.

Problemową strukturę części teoretycznej rozprawy uznaję za bardzo udaną i zarazem rzadko spotykaną w pracach awansowych, umożliwiającą wnikliwemu Czytelnikowi prowadzenie własnego dyskursu wobec narracji zaproponowanej przez Autorkę. W pięciu rozdziałach mamy do czynienia z interesującym poznawczo doбором i charakterystyką podstawowych kategorii pojęciowych: środowiska lokalnego, społeczności lokalnej, wspólnoty, poczucia wspólnotowości i tożsamości. Dr J. Muszyńska, sięgając do obszernej zarówno krajowej, jak i zagranicznej literatury przedmiotu, nie popełniła błędu spotykanego w wielu tego typu opracowaniach, a mianowicie odwoływania się do licznych definicji autorów o różnych orientacjach teoretycznych i badawczych, co zarazem uniemożliwia zbudowanie spójnego podejścia teoretycznego, a tym samym podejścia metodologicznego. Dzięki bardzo rzetelnej znajomości interdyscyplinarnej i adekwatnej do analizowanych problemów literatury, w umiejętny sposób dobrała spójne teorie i modele teoretyczne, sięgając do tradycyjnych, klasycznych ujęć (np. koncepcji Ferdinanda Tönniesa), ale przede wszystkim do aktualnych propozycji, interesujących poznawczo dla współczesnego czytelnika – np. pedagoga społecznego zainteresowanego problematyką edukacji regionalnej i międzykulturowej (koncepty komunitaryzmu, trybalizmu, Actor – Network Theory). Świadomie i odpowiedzialnie – z punktu widzenia prowadzenia analiz pedagogicznych – zwraca uwagę na normatywny charakter opisu kształtowania się wielowymiarowej tożsamości jednostki w interpretacji Tadeusza Lewowickiego Teorii Zachowań Tożsamościowych (TZT) oraz Jerzego Nikitorowicza koncepcji wielopłaszczyznowej i ustawicznie kreującej się tożsamości (s. 65-67). Podkreśla również zna-

o Edukacji w Cieszynie (prace T. Lewowickiego, E. Ogrodzkiej-Mazur, B. Grabowskiej, A. Gajdzicy, A. Szczurek-Boruty, A. Różańskiej, J. Urban).

² Prace J. Nikitorowicza, M. Sobeckiego, D. Misiejuk, J. Muszyńskiej.

³ Prace Z. Jasińskiego, J. Kosowskiej-Rataj, E. Nycza.

czenie edukacji zaangażowania jako edukacji do wspólnoty i taki aspekt podejmowanych działań pedagogicznych słusznie dostrzega w pedagogice społecznej, edukacji regionalnej i międzykulturowej oraz edukacji lokalnej. Formułuje tym samym bardzo ważną tezę, zgodnie z którą współczesna pedagogika koncentrująca się na środowiskowych i kulturowych kontekstach wyznacza efektywność procesów edukacyjnych i wychowawczych. Szczególne znaczenie przypisuje tzw. pedagogice miejsca, opartej na rozumieniu miejsca, przestrzeni swojego życia jako „miejsca wychowującego” i za dyskusyjną uznaje przedstawioną m.in. przez Tadeusza Pilcha tezę o społeczeństwie polskim jako społeczeństwie niewspólnotowym (s. 69). Szczególną wartość i oryginalność rozprawy upatruję w zaproponowanej przez Autorkę w rozdziale IV własnej pedagogicznej koncepcji badania wspólnotowości, która stała się wyznacznikiem zrealizowanego projektu badawczego dotyczącego poczucia wspólnotowości mieszkańców wschodniego pogranicza Polski, a którego efekty zostały scharakteryzowane w części empirycznej tej rozprawy (s. 95).

W rozbudowanym, liczącym ponad 40 stron, rozdziale szóstym Autorka przedstawiła założenia teoretyczno-metodologiczne badań własnych. Bardzo wysoko oceniam strukturę tego rozdziału oraz warsztat badawczy Habilitantki. Rozdział ten można wręcz uznać za podręcznikowy wzorzec przedstawienia procesu badań jakościowo-ilościowych z jego elementami teoretycznymi, przedmiotowymi i organizacyjnymi. Rzadko się zdarza, aby w pracach awansowych tak rzetelnie i wyczerpująco autorzy przedstawiali zagadnienia metodologiczne badań własnych, tym bardziej zatem ta część pracy zasługuje na wysoką ocenę i uznanie. W założeniach teoretycznych Habilitantka słusznie przyjmuje dwa aspekty interpretacyjne: temporalny oraz społeczno-kulturowy (s. 117) i bardzo precyzyjnie określa podstawowe kategorie pojęciowe: tożsamość społeczna i lokalna oraz wspólnota i poczucie wspólnotowości, konstruując autorski model tożsamości lokalnej uwzględniający zarówno jej wymiary: deskryptywność, proces, kontynuacja, odmienność, konformizm i bunt, jak również ich charakterystyczne cechy w odniesieniu do społeczności lokalnych jednorodnych i zróżnicowanych kulturowo (s. 121). Przedmiotem badań czyni poczucie wspólnotowości mieszkańców zróżnicowanych lub jednorodnych kulturowo społeczności lokalnych północno-wschodniego pogranicza Polski, przejawiające się w ich tożsamości lokalnej i współzależności społecznej oraz „otwartość” *versus* „zamknięcie”, wyrażające się w jednostkowych postawach wobec odmienności kulturowej (s. 125).

Autorka poprawnie formułuje problemy badawcze oraz założenia badawcze odnoszące się do badań ilościowych przeprowadzonych w I etapie badań oraz uzasadnia przyjętą orientację badawczą, uwzględniającą podejście ilościowo-jakościowe, jak również bardzo szczegó-

łowo prezentuje etapy badań własnych. W etapie I badań o charakterze sondażowym, przeprowadzonych w 2013 roku na celowo dobranej próbie składającej się z 292 studentów studiów niestacjonarnych na kierunku pedagogika w uczelniach publicznych i niepublicznych działających na terenie województwa podlaskiego, Habilitantka wykorzystała autorskie narzędzie badawcze „Ja i moja społeczność lokalna”, przygotowane na podstawie teoretycznych założeń skali wspólnotowej SCS w opracowaniu Roberta J. Doolitte i Donalda MacDonalda, czynników społecznych i zakorzenienia we wspólnocie zamieszkania w ujęciu Stephanie Rigger i Paula J. Lavrakasa oraz zaangażowania jednostki na rzecz społeczności lokalnej w opracowaniu Rogera S. Ahlbrandta i Jamesa V. Cunninghama (s. 140). Narzędzie zostało poprawnie przygotowane i zweryfikowane pod względem trafności i rzetelności w badaniach próbnych. W opracowaniu zebranych danych ilościowych Habilitantka wykorzystała program Microsoft Office Excel, a w ich analizach statystycznych – pakiet SPSS.

W drugim etapie badań o charakterze jakościowym – w badaniu studium przypadku Autorka zastosowała wywiad swobodny ukierunkowany, przeprowadzony z 10 osobami. Poprawnie dobrane kryteria doboru rozmówców w wywiadach wynikały z potrzeby reprezentacji osób funkcjonujących na co dzień w społecznościach lokalnych jednorodnych kulturowo i różnicowanych. osób znaczących i aktywnych w różnych sferach społeczno-kulturowych swoich społeczności lokalnych (nauczyciele, radni, animatorzy kultury, księża katolicy i prawosławni, inicjatorzy utworzenia stowarzyszeń lokalnych). Habilitantka przedstawiła również w sposób wyczerpujący proces analizy, interpretacji i reprezentacji danych jakościowych.

Rozdział zamyka wyczerpująca charakterystyka terenu badań, z uwzględnieniem specyfiki wschodniego pogranicza Polski oraz społeczno-demograficzny opis badanej grupy, odnoszący się do takich cech, jak: płeć, wiek, wielkość miejsca zamieszkania, deklaracje badanych dotyczące przynależności narodowej, wyznania i pochodzenia etnicznego rodzin badanych.

Ostatnia część pracy (roz. VII-XIII) zawiera analizę zgromadzonego materiału empirycznego. Autorka z dużym znawstwem podejmuje również próby interpretacji uzyskanych danych i osadzania ich w przyjętych koncepcjach teoretycznych. Trzy pierwsze rozdziały w tej części prezentują uzyskane rezultaty pochodzące z badań ilościowych, a rozdziały XI-XIII z badań jakościowych. Skupiają się one m.in. na problematyce identyfikacji badanych z przestrzenią lokalną, ich poczuciu wspólnotowości, „otwartości” lub „zamknięciu” na odmienność kulturową, wspólnocie lokalnej w percepcji osób aktywnie działających na rzecz tej wspólnoty, aktywności społecznej zorientowanej na budowanie kapitału społecznego i rozwój lokalny czy partycypacji społecznej. Szanuję i respektuję prawo każdego badacza do wyboru – zgodnie z przyjętymi założeniami metodologicznymi – własnego sposobu/sposobów pre-

zentowania pozyskanych danych empirycznych. Habilitantka przyjęła taki właśnie – rozłączny sposób, czyli prezentuje najpierw dane ilościowe, a potem jakościowe. Można jeszcze wybrać trzecią drogę – łączącą oba podejścia, nie mniej jednak nie mam zastrzeżeń merytorycznych do struktury tej części pracy. Jedynie podsumowania zamieszczone pod rozdziałami VII-IX zamieniłabym na wnioski i wprowadziła je także w rozdziałach XI-XIII.

Rozprawę zamyka obszerna i bardzo starannie opracowana bibliografia, spis form graficznych oraz aneks zawierający 3 załączniki prezentujące autorski kwestionariusz „Ja i moja społeczność”, dyspozycje do wywiadu swobodnego, ukierunkowanego oraz listę miejscowości rejonu północno-wschodniego pogranicza Polski, z którego pochodziły badane osoby.

Rozprawa habilitacyjna dr J. Muszyńskiej spełnia stosowne wymagania ustawowe. Jest oryginalną pracą naukową wnoszącą znaczny wkład w rozwój pedagogiki, w tym pedagogiki międzykulturowej. Jej niezaprzeczalnym walorem są teoretyczne i metodologiczne badania poczucia wspólnotowości, bardzo rzadko podejmowane w naukach humanistycznych i społecznych i w związku z tym – warte upowszechnienia w środowiskach polskich i zagranicznych pedagogów. Tym bardziej, że sama Autorka słusznie dostrzega konieczność wypracowania modelu działań zwiększającego poczucie wspólnotowości i przypisuje w tym zakresie istotne znaczenie edukacji międzykulturowej. Podkreśla także, że kreowanie „człowieka działającego”, który na podstawie wiedzy o sobie ustala hierarchię potrzeb, zasady życia, kierunek podejmowanych działań i jest świadomy współzależności między swoimi oczekiwaniami, a społecznymi warunkami ich realizacji wyznaczać powinno cele współczesnej edukacji. Otwartość szkoły na środowisko lokalne, to nie tylko udostępnienie jej infrastruktury wszystkim członkom środowiska lokalnego, ale przede wszystkim wykorzystanie potencjału społeczno-kulturowego środowiska w edukacji (autoreferat, s. 7)

Za pozostałe osiągnięcia naukowe dr J. Muszyńska uznaje obszary dotyczące (1) środowiska lokalnego jako środowiska wychowawczego, (2) relacji społecznych i komunikacji społecznej w tradycyjnie zróżnicowanej kulturowo przestrzeni lokalnej północno-wschodniego pogranicza Polski oraz problematyki (3) tożsamości jednostek i grup.

Oceniając dorobek naukowy Habilitantki w zakresie (1) środowiska lokalnego jako środowiska wychowawczego, odnoszę się do cyklu wybranych publikacji wskazanych przez Autorkę jako ważne w Jej dorobku naukowym, a mianowicie: *Renesans lokalności jako medium na zagrożenia współczesnego świata*. W: *Region – tożsamość – edukacja*. Red. J. Nikitorowicz, M. Sobecki, D. Misiejuk. Białystok 2005, Wydawnictwo Uniwersyteckie „Trans Humana”, s. 113-120; *Potencjał społeczno-kulturowy mniejszości białoruskiej w Polsce*. W: *Polityka społeczna i oświatowa a edukacja międzykulturowa*. Red. T. Lewowicki,

E. Ogrodzka- Mazur. Cieszyn – Warszawa 2005, UŚ – Filia W Cieszynie, s. 129-141 (współautor z D. Misiejuk); *Procesy socjalizacyjne w przestrzeni wielokulturowego środowiska lokalnego. Przypadek mniejszości białoruskiej w Polsce – konteksty pokoleniowe*. W: *Socjalizacja i kształtowanie się tożsamości – problemy i sugestie rozwiązań*. Red. T. Lewowicki, B. Grabowska. A. Różańska. Cieszyn – Warszawa – Toruń 2008, UŚ, WSP ZNP w Warszawie, Wydawnictwo Adam Marszałek, s. 123-134 (współautor z D. Misiejuk); *Więzi społeczne na pograniczu – rozważania teoretyczne. Konteksty edukacji regionalnej*. „Pogranicze. Studia Społeczne.” Tom XVII, cz. I. Edukacja międzykulturowa. Białystok 2011, s. 164-175; *Percepcja społeczna Innego kulturowo w przestrzeni wschodniego pogranicza Polski*. „Edukacja Międzykulturowa” 2012, nr 1, s. 69-84; *Od regionu do lokalności – ku społeczeństwu obywatelskiemu*. „Pedagogika Społeczna” 2012, nr 1, s. 23-35; *O wspólnotach lokalnych i ich znaczeniu*. „Ruch Pedagogiczny” 2014, nr 1, s. 87-97; *Nauczyciel – lider lokalny. Doświadczenia pracy w środowisku zróżnicowanym kulturowo*. „Edukacja Międzykulturowa” 2014, nr 3, s. 175-191. Większość z tekstów została opublikowana w punktowanych czasopismach z listy B wykazu MNiSW oraz C (ERIH), ja również wydana w serii „Edukacja Międzykulturowa”, ukazującej się systematycznie w Polsce od 1992 roku. Autorka konsekwentnie, w sposób dojrzwały teoretycznie i metodologicznie, prezentuje w nich procesy socjalizacji i kulturalizacji w warunkach zróżnicowanych kulturowo środowiskach lokalnych pogranicza, kapitał społeczno-kulturowego pogranicza oraz lokalny wymiar funkcjonowania jednostki i jego znaczenia w kreowaniu tożsamości jednostki. Część prezentowanych w opracowaniach wyników badań własnych jest również efektem realizacji projektu badawczego finansowanego przez KBN nt. *Kultura polska na wschodnich pograniczach: transmisja dziedzictwa kulturowego mniejszości narodowych*, kierowanego przez prof. zw. dr hab. J. Nikitorowicza. Habilitantka była odpowiedzialna – jako członek zespołu badawczego – za realizację badań wśród mniejszości białoruskiej zamieszkującej północno-wschodnie pogranicze, dotyczących problematyki międzygeneracyjnego przekazu kultury mniejszości oraz procesów kształtowania tożsamości kulturowej. Zawartość merytoryczna wskazanych opracowań świadczy o wysokiej kulturze metodologicznej Autorki oraz umiejętności współpracy naukowej w zespole badawczym.

Taką samą, bardzo pozytywną ocenę dorobku naukowego dr J. Muszyńskiej formułuję w zakresie pozostałych dwóch obszarów tematycznych i potwierdzam Jej wysoki poziom zaangażowania naukowo-badawczego oraz systematyczne „dorastanie” do samodzielności naukowej. W wydawanych w kolejnych latach publikacjach po uzyskaniu stopnia naukowego doktora nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki można zauważyć systematyczne rozszerzanie i pogłębianie problematyki edukacji regionalnej i międzykulturowej oraz konse-

kwentne budowanie własnego obszaru zainteresowań naukowych w bogatym nurcie badań międzykulturowych, który znakomicie legitymuje Jej kwalifikacje jako naukowca i pedagoga.

Wysoko oceniam również działalność dydaktyczną i organizacyjną Habilitantki. W macierzystej uczelni jest zaangażowana w działalność dydaktyczną, opracowała liczne programy autorskie do kształcenia w zakresie m.in. edukacji regionalnej i międzykulturowej. Zorganizowała lub była współorganizatorką 5 konferencji o zasięgu międzynarodowym, poświęconych m.in. problematyce kultur narodowych na pograniczach, wspólnocie w procesach rewitalizacji dziedzictwa kulturowego, waloryzacji i dewaloryzacji tradycji kulturowej czy kompetencji do komunikacji międzykulturowej w aspekcie tradycyjnej wielokulturowości regionu i procesów migracyjnych. Jest promotorem 15 prac licencjackich i około 30 prac magisterskich z zakresu pedagogiki, jak również promotorem pomocniczym w przewodzie doktorskim mgr Marty Bem, otwartym 29.09.2013 w SGGW w Warszawie. Promotorem pracy nt. *Kompetencje międzykulturowe na przykładzie studentów kształcących się w środowisku miasta Warszawy* jest dr hab. prof. SGGW Krystyna Błęszyńska.

W ramach działalności popularyzującej naukę dr J. Muszyńska uczestniczyła w stażach dydaktycznych w ramach programu Erasmus, prowadziła wykłady dla studentów w Niemczech i Holandii oraz brała czynny udział w spotkaniach naukowo-dydaktycznych. Obszary tematyczne tych wykładów dotyczyły m.in. zadań pracy socjalnej a problemów młodzieży w wybranych krajach europejskich; mitów i rzeczywistości współczesnych społeczeństw wielokulturowych; bezdomności jako problemu społecznego w wybranych krajach Unii Europejskiej czy readaptacji jako zadania pracy socjalnej. W swoim środowisku lokalnym przeprowadziła także wykłady i seminaria dla słuchaczy Uniwersytetu III Wieku.

W ramach współpracy z Urzędem Marszałkowskim województwa podlaskiego i lokalnymi stowarzyszeniami Habilitantka uczestniczyła w realizacji zadania publicznego nt. *Dziedzictwo kulturowe – kultury Europy, kultury regionów*. Była zarówno pomysłodawcą projektu, jak i głównym jego ekspertem.

Od początku swej pracy naukowej aktywnie angażuje się na rzecz stowarzyszeń naukowych. Jest m.in. członkiem Zespołu Pedagogiki Kultury i Edukacji Międzykulturowej pod patronatem Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN oraz Zespołu Pedagogiki Społecznej pod patronatem Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN. Jest również członkiem założycielem Stowarzyszenia Wspierania Edukacji Międzykulturowej. W latach 2008-2011 pełniła funkcję sekretarza stowarzyszenia i była członkiem jego Zarządu. Z funkcji tych wywiązywała się wzorowo, co osobiście potwierdzam jako członek Zarządu tego Stowarzyszenia. Aktualnie jest członkiem Komisji Rewizyjnej SWEM. Dr J. Muszyńska jest także członkiem Stowarzy-

szenia Pracowników i Absolwentów Wydziału Pedagogiki i Psychologii UwB oraz drugą kadencję członkiem Rady Wydziału Pedagogiki i Psychologii UwB.

W ramach popularyzacji nauki Habilitantka wydała publikację i przygotowała w 2006 roku film dokumentalny dotyczący dziedzictwa kulturowego Korycina, pt. *Korycińska opowieść*. Brała również czynny udział w konferencjach organizowanych przez Urząd Marszałkowski województwa podlaskiego i gminy Hodyszew oraz wykonała ekspertyzy i opracowania na zamówienie lokalnych instytucji i stowarzyszeń (Centrum Promocji i Innowacji w Białymstoku oraz Związek Gmin Wiejskich Podlasia). Od kilku tak stara się również aktywnie działać na rzecz własnego środowiska lokalnego. Jest członkiem Stowarzyszenia Przyjaciół Gminy Dobrzyniewo Duże, przez kilka lat pracowała również na terenie tej gminy jako społeczny kurator sądowy.

W ramach własnego rozwoju ukończyła w 2012 roku studia podyplomowe „Menadżer badań naukowych i prac rozwojowych” w Wyższej Szkole Ekonomii i Innowacji w Lublinie.

Za działalność naukową, dydaktyczną i organizacyjną wielokrotnie otrzymywała nagrody Rektora Uniwersytetu w Białymstoku. W 2012 roku została odznaczona Srebrnym Krzyżem Zasługi.

Uwagi końcowe

Dorobek naukowy dr J. Muszyńskiej w latach 2003-2014, w okresie po uzyskaniu stopnia naukowego doktora nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki, mogę z pełnym przekonaniem – w kontekście nakreślonej oceny – uznać za znaczący dla tej dyscypliny naukowej. Bardzo mocną stroną rozprawy habilitacyjnej i całego dorobku naukowego są zagadnienia metodologiczne oraz duże doświadczenie Habilitantki w realizacji badań zespołowych. Jej aktywność naukowa od wielu lat zyskuje duże uznanie w gronie badaczy zajmujących się pedagogiką i edukacją międzykulturową.

Dr J. Muszyńska ma w swym dorobku publikacje wydane w czasopismach z listy ERIH oraz listy B wykazu MNiSW. Na Jej korzyść działa również udział w zespołach naukowych zajmujących się badaniem pograniczy kulturowych, uczestniczenie w projektach badawczych finansowanych z agent zajmujących się finansowaniem nauki (np. KBN, NCN), odbywanie staży naukowych. Habilitantka uczestniczy w charakterze promotora pomocniczego w przewodzie doktorskim. Większość konferencji, w których wzięła czynny udział dr J. Muszyńska ma zasięg krajowy i międzynarodowy. Wysoko oceniam również działalność dydaktyczną i organizacyjną Habilitantki oraz Jej duże zaangażowanie społeczne na rzecz macierzystej uczelni oraz lokalnego środowiska.

W związku z tym – w myśl ustawy z dnia 14 marca 2003r. z późn. zm. – stwierdzam, że Kandydatka w pełni spełnia wymagania, jakie stawia się w procedurze ubiegania się o stopień naukowy doktora habilitowanego i tym samym opiniuję wniosek dr Jolanty Muszyńskiej pozytywnie.

